

Hans Hurch (1952-2017)

Žiga Brdnik

Prijazni diktator in omehčani ljubitelj kontrole

S festivalskima direktorjema, letos preminulim Hansom Hurchem in Simonom Popkom, smo primerjali njuno delo in dva filmska festivala, ki nosita ime sosednjih glavnih mest – dunajski Viennale in ljubljanski Liffe. Festivala sta si prav v slogu vodenja in načinu izbire programa zelo blizu, ne nazadnje pa tudi datumsko, saj je Viennale letos potekal med 19. oktobrom in 2. novembrom, Liffe pa od 8. do 19. novembra.

Nasproti hotela Intercontinental na Dunaju sem v tipični lokalni kavarni lani čakal na **Hansa Hurcha**. Imel sem tremo, kot bi delal intervju s kakšnim muhavim filmskim velevezvezdnikom. Človek, ki je takrat že skoraj dve desetletji

vodil filmski festival Viennale, je imel sloves velikega filmskega poznavalca in brezkompromisnega direktorja, ki niti programsko niti organizacijsko ni pristajal na kompromise. Zavestno se je odločil, da se bo oddaljil od glamurja velikih festivalov ter se odpovedal tekmovalnemu programu in rdeči preprogi. »Friendly dictator«, prijazni ali prijateljski diktator, ga je poimenovala hollywoodska zvezdnica Jane Fonda, ko je slišala, da sam izbere skoraj ves program. »To poimenovanje mi je všeč, saj prijazni diktatorji pravzaprav ne obstajajo. Pri delu nisem ne diktator in ne prijazen, oboje skupaj pa kljub temu zveni prav. Imam srečo, da se res nihče ne more vpletati v moje delo, ne sponzorji, ne politiki, ne financerji. In to je moj način, prijateljsko diktatorski, drugače ne morem delati. A bom zelo vesel, če bo tisti, ki me bo nasledil, delal popolnoma drugače, po svoje, in bo pri tem še bolj uspešen.« Z urednikom Ekrana sva intervju prihranila za letošnjo edicijo Viennala, ko bi Hurch praznoval okroglih 20 let vodenja, a mu je sredi poletja med pogovori z režiserjem Abelom Ferraro v Rimu pri 64 letih odpovedalo srce. Ironično je torej na mestu direktorja, ki ga je prihodnje leto želel zapustiti, preminil, s tem pa je, kot priznava tudi ekipa Viennala, v jedru festivala zazevala ogromna praznina, saj je Hurch užival veliko spoštovanja tako v filmskem svetu kot mestni kulturni politiki.

»Srečni morajo biti, da me imajo,« danes skoraj preroško zvenijo njegove prve besede v intervjuju; povedal jih je v odgovor na vprašanje, kaj mu pomeni zaupanje predstavnikov mestnega urada za kulturo in predsednika Viennala Erica Pleskowa, ki so mu ga izkazali s ponovno prošnjo za triletno direktorovanje. »Šalim se,« je hitro pristavil v smehu in nadaljeval: »Dobro je, če lahko takšno funkcijo opravljaš dolgo časa, saj kontinuiteta zelo pomaga. Dlje ko si na sceni, lažje si lahko ustvariš mrežo stikov in poznanstev. Za to, da festival postane mednarodno prepoznaven in z njega poročata na primer *Le Monde* in *Liberation*, in da je tudi dobro obiskan, je potreben predvsem čas. Tega ne moreš kupiti.«

Nekako na polovici dolžine Hurchevega direktorskega mandata pa je programski direktor ljubljanskega Liffa **Simon Popek**, ki največji slovenski filmski festival vodi že 11. leto. Čeprav po finančni plati festivala nista primerljiva, saj je proračun Liffa skoraj desetkrat nižji od Viennala, pa sta prav kontinuiteta in princip vodenja obeh direktorjev podobna. Kakor je Hurch bedel nad celotnim programom festivala, razen nad nekaterimi retrospektivami, ima tudi Popek zadnjo besedo pri tem, kaj bomo gledali vsako leto novembra. »Po svoje je v redu, ker vodenje postane rutina, a ne v slabem smislu, saj si vpet v institucijo in festival. Po drugi strani pa obstaja nevarnost, da se preveč ukalupiš in postaneš predvidljiv pri izboru programa.« Koliko pa se v oznaki »friendly dictator« prepozna sam? »Ne bi uporabil ravno tega izraza, ampak da, rad imam stvari pod nadzorom. Se pa malo mehčam zadnja leta,« je dodal v smehu. »Ko sem pred enajstimi leti začel, sem iz programa izpusil tip filmov, ki jih danes, ko občinstvo festivala bolje poznam, vanj morda uvrstim.«

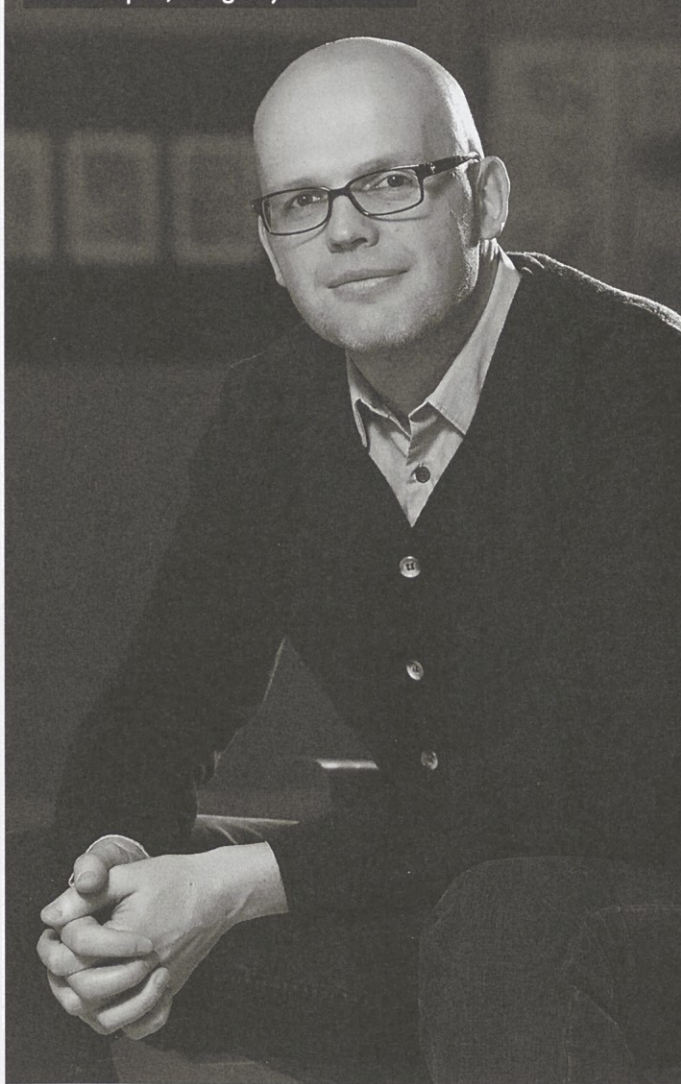
Festival kot »gesamtkunstwerk«

»Moja ideja je, da je Viennale 'gesamtkunstwerk' (celostna umetnina, op. a.). Zato delam vse, izbiram program, se pogovarjam s sponzorji, sodelujem pri grafični podobi festivala. Nočem, da je karkoli namen samo sebi ali čemurkoli drugemu, razen filmom,« je svoj odnos do festivala razkril Hurch. Ko je prevzel Viennale in vprašal nekdanjega sodelavca, tudi njegovega najljubšega še živečega režiserja, Jean-Maria Strauba, kaj naj naredi, mu je ta odgovoril: »Nikoli ne spi brez pištole pod vzglavnikom.« Zakaj mu je ta izjava tako ostala v spominu? »Ker pomeni, da moraš biti vedno buden in pazljiv. Nikoli ne sprejmi privilegija funkcije. Ko ga sprejmeš, si že v odnosu dolžnika.« Na živce mu je šel tudi izraz kurator: »Ne verjamem v kuratorstvo. Postal je prava moda in vsak je že kurator, ki se na koncu postavlja celo pred samo vsebino. To je obsceno. Kurare v latščini pomeni zdraviti in ne vem, zakaj bi bilo treba kinematografijo ali katerokoli umetnost zdraviti. Zato tudi nase ne gledam kot na kuratorja, ampak kot na most med filmi in ljudmi.«

Da ohrani karakter oziroma »srce«, je za festival pomembno, da ne prerase svojih okvirjev, da ne postane prevelik, je nadaljeval Hurch. Dolgo je bil oboževalec Rotterdama, a pravi, da je v zadnjih letih zanj postal mašinerija. Temu se je z lanskim oženjem programa želel izogniti na Dunaju. »Rotterdamski festival je rasel in rasel, dokler ni postal stroj za prikazovanje filmov. Ustrašil sem se, da gremo po isti poti.«

Popek medtem poudarja, da se mu zdijo za značaj festivala bistvene retrospektive. »Na festivalih generalnega tipa, kamor spadata tako Viennale kot Liffe, je program glede novih filmov precej podoben. Vsi črpamo iz večjih festivalov, posebnosti pa so lokalne in regionalne. Avstrijci izpostavljajo svojo eksperimentalno filmsko šolo, mi se trudimo bolj podrobno predstavljati bazen filmov iz držav nekdanje Jugoslavije in Balkana.«

Simon Popek, fotografija: Iztok Dimc

Dunaj daje 1,5 milijona evrov, Ljubljana nič

Zanimiv je skorajda nasprotni odnos obeh mest do festivalov, ki ju gostita, nosita pa tudi njuno ime. Medtem ko Dunaj prispeva približno polovico sredstev trimilijonskega proračuna Viennala, Ljubljana Liffu ne nameniti niti evra, zato se festival opira predvsem na prodajo vstopnic, ki predstavljajo blizu 60 odstotkov proračuna. »Mi delamo dobro in mesto nas finančno podpira, kar je pošten dogovor. Zato se mi ne zdi, da bi se moral komurkoli klanjati. Pomembno je, da mesto podpre festival, ki v svojem imenu nosi ime mesta. Če hoče imeti velik festival, ki ni le lokalni dogodek, ampak je pomemben v mednarodnem prostoru, potem mora tudi kaj prispevati,« je odnose z mestom pojasnil Hurch. Popek se medtem čudi, da Liffe nikoli ni mogel ustvariti podobnega odnosa s slovensko prestolnico: »Mesto festivalu ne nameniti nič sredstev, in kolikor vem, je tako že 20 let. Tega mi nihče v tujini ne verjame. Smo unikat v svetovnem pogledu, saj je mesto po navadi prva instanca, ki podpre mednarodni festival.« Od države dobi Cankarjev dom za Liffe okrog 65 tisoč evrov, nekaj prispevajo sponzorji, največji delež pa gledalci, saj z vstopnicami festival naredi okrog 200 tisoč evrov prihodka, skoraj 60 odstotkov celotnega proračuna, ki se giblje med 350 in 400 tisoč evri, kamor so vštete tudi plače zaposlenih v Cankarjevem domu. »Zato moram pri programu razmišljati o publiki. Tukaj je Viennale precej bolj privilegiran, ne le po višini proračuna, ampak predvsem po tem, koliko je odvisen od obiska. Delež prihodka od vstopnic je v tujini ponavadi zanemarljiv.«

Rada sama izbirata filme

Na podlagi tega Popek tudi sestavlja program, pri čemer se mora bolj kot njegov dunajski kolega ozirati na okuse obiskovalcev. Tretjina je filmov, za katere ve, da jih občinstvo želi videti, in ni nujno, da so tudi njemu všeč. Tretjina je tistih naslovov, ki jih želi občinstvu pokazati sam. Približno tretjina filmov sodi v retrospektive, ki po sogovornikovem mnenju dajejo glavni značaj festivalu. »Nimamo odprtega poziva za prijavo filmov kot večina ostalih. Veliki festivali imajo na primer po 20, 25 ljudi, ki gledajo na tisoče filmov. Mi enostavno nimamo teh kapacitet. Sicer pa sem tudi sam takšen, da želim videti tisto, kar umestim na program. Pri tem sva si s Hurchem podobna. Edina programa, s katerima nimam nič, sta Kinobalon z otroškimi in mladinskimi filmi, saj se na tem področju absolutno ne počutim kompetentnega, in program kratkega filma, s katerim se enostavno nimam časa ukvarjati.« Razmerje med pogledanimi filmi in tistimi, ki na koncu pristanejo na Liffu, je približno 4 proti 1, ocenjuje Popek. Za okvirmih 100, ki jih vsako leto prikažejo na Liffu, si jih pogleda okrog 400. »To je še obvladljiva številka za enega človeka.«

Liffe, fotografija: Iztok Dimc

Tako Popek kot Hurch sta se na koncu rada sama odločala o izbiri in se pri tem izogibala diskusiji. »Jaz rad sam izberem program, drugi morda raje debatirajo v skupini. Z vidika rutine in kalupa je drugo vsekakor lahko koristno. Tudi sam prisluhnem nasvetu drugih in kdaj izberem filme, ki jih sicer ne bi uvrstil na program, a me kolegi prepričajo, da imajo potencial. Na primer skandinavski film, ki mi ni najbolj pri srcu, a vem, da je pri nas popularen. Seveda na program zelo vpliva tudi letina posamične države. Lani smo na primer imeli nenačrtovan fokus novega romunskega filma, že drugega, odkar sem programski direktor. Vsi romunski filmi, ki sem jih videl, so bili enostavno fenomenalni. A so očitno porabili vse naboje, saj letos na programu ni niti enega. To so produkcijsko šibke nacije. Podobno je z Grki, ki ne zmorejo vsako leto zagotoviti zadostne in raznovrstne produkcije,« pojasnjuje direktor Liffa. Največji »zicer« med nacionalnimi kinematografijami je Francija, dodaja. Lani je bilo »čudno leto«, ker se je na programu znašlo »le« pet filmov iz filmske velesile, sicer jih je po navadi okrog deset. »Letos pa jih je z dvema retrospektivama francoskega filma morda skoraj preveč. A tako je nanoslo.«

»Celotnega programa ne delam zato, ker bi mislil, da sem tako dober in vseveden, ampak ker mora nekdo prevzeti odgovornost. Rad debatiram, ampak ne pri selekciji, ker se hitro prelevi v mešetarjenje. Nek film je nekomu všeč, a ni tebi, pri drugih je obratno, in na koncu vsi nekoliko popustijo. Takšno je velikokrat delo žirij. In to mi sploh ni všeč. Ker filmi niso v ospredju. Rad gledam filme in se odločam, kateri gredo na program in kateri ne. In pri tem se lahko tudi zmotim. Želim, da mi gledalec pove, če je film zanič in si ne zasluži priti na program. Ne želim pa biti odgovoren za nekaj, česar nisem sam izbral. Zgled, ki me pri tem vodi, je sam proces nastajanja filma, saj sem nekaj časa delal kot asistent filmarjev. Tam ni diskusije, režiser ne sprašuje igralca, ali mu je v redu, da tako vstopi v kader, ali snemalca, če je luč tam boljša,« je povedal Hurch. Vseeno pa ni bil ves program v njegovih rokah: »Če ima nekdo dobro idejo za retrospektivo, mu pustim proste roke in se v to ne mešam. Stoodstotno mora stati za tem, to je druga plat moje filozofije.«

Direktor Viennala pri svojem izboru ni prisegal na velika imena iz sveta filma, če ta niso imela za pokazati nič novega: »Malick ni niti več filmar, mislim, da se mu je zmešalo. Jarmusch se ni razvil naprej. Isti občutek dobiš, če gledaš zadnji film Kusturice ali Wendersa. To so starci, ki ponavljajo sami sebe. Ta kinematografija je zame mrtva. Pri Jarmuschu mi je všeč edino to, da res verjame v svojo mitologijo, v svoj filmski svet, in glede tega ni ciničen.« Očitno se je tudi zato na programu lanskega Viennala, pa tudi Liffa, znašel njegov zadnji film **Paterson**. Viennale prikaže okrog 140 celovečernih igranih in dokumentarnih filmov in podobno kot Popek je tudi Hurch menil, da letno niti ni toliko zares dobrih del. »Če imaš srečo, jih dobiš kvečjemu dvajset. Ampak ne bi želel delati svojega, zasebnega festivala. Za druge bi bil dolgočasen. Zato se trudim poiskati filme, ki jih je pomembno videti, ki odpirajo širino nabora. Zelo pomembno je pokazati tudi tiste, ki niso popolni. Ko gledam filme in delam izbor, se mi nekateri prav upirajo, mi delajo težave. Ampak ti me najbolj zanimajo. *Paterson* se mi na primer ne upira. Je kot topla kava, ki je prijetna, ko jo spiješ, a je naslednji trenutek ni več. Nerač govorim o tem javno, ampak imam navado zelo hitro prekiniti z ogledom filma, že po desetih minutah. Tvegam, da kaj zamudim, a ne mislim zapravljati svojega življenja z nečim, kar ni dobro. Saj tudi kave ne piješ, če vidiš, da je v njej pokvarjeno mleko. Zakaj bi torej gledal pokvarjen film? Moj čas je preveč dragocen, pa tudi čas gledalcev. Film jim hočem podariti – in ne z gledalci zaslužiti, kot dandanes večinoma deluje filmska industrija.«

Brez tekmovanja in rdeče preproge

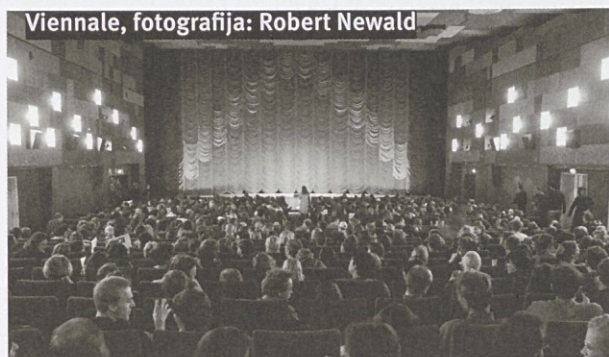
Viennale je poseben in od filmske industrije močno oddaljen tudi po tem, da nima tekmovalnega programa in da kljub velikim imenom svetovnega filma, ki jih je doslej gostil, ne položi rdeče preproge. »Ideja je, da so vsi filmi pokazani na isti ravni. Vsak ima svoj svet, svoje življenje, svojo pravico, da je prikazan, pa če je to dvominutni film iz Pakistana ali celovečerec kakšnega velikega avtorja. Tako ali tako je na svetu že preveč tekmovalnosti, le zakaj bi še jaz prilival olje na ogenj. In tekmovanje med umetniki, zakaj?

Gotovo bi nam dalo nekaj dodatnega prestiža, dobili bi še kakšen film zraven, in če bi se za to odločili, bi lahko v zadnjem desetletju postali pomembno filmsko tekmovanje. A za to mi je vseeno, tega si ne želim. Viennale tega ne potrebuje,« je samozavestno argumentiral Hurch. Nekoliko drugačen odnos ima do rdeče preproge: »Nič nimam proti njej. A enostavno ni potrebna. Noben zvezdnik me še ni vprašal, kje je, ko je obiskal Viennale. Dovolj so je imeli v svojem življenju. Za mene in tebe pa je ne potrebujem.« Ni zanikal, da je prisotnost velikih imen lahko za film tudi spodbudna: »Če obisk Michaela Caina spodbudi ljudi, da pridejo na festival in si poleg njega ogledajo še kak filipinski film, je to seveda dobro.«

»Viennale ni le brez tekmovalnega programa, ampak tudi brez sekcij, vsaj za sodobno produkcijo. To je tako, kot bi vrgel sto filmov med publiko in rekel, zdaj se pa znajдите. Malo se mi zdi kruto,« se je nasmehnil Popek. Dolgo tudi ljubljanski festival ni imel tekmovalnega programa in še vedno se zdi, da je v očeh obiskovalcev nekaj podobnega kot dunajski. Kljub temu da ima nekoliko manj filmov, se moramo vsako leto znajti v masi približno stotih naslovov ter si poiskati vsak svoje vrhunce. »Danes s spletom je to veliko lažje. Dvajset let nazaj so ljudje bolj tavalni. Na razpolago so bila festivalska poročila v lokalnih medijih, zdaj pa je na voljo morje informacij že pred ogledom,« je pojasnil. Bolj kot v samem tekmovalnem programu vidi vodilo za gledalce v sekcijah na splošno. »Mislim, da nihče ne bi smel imeti težav med stotimi naslovi najti pet tistih, ki so po njegovem okusu. Zato je dobro, da ima Liffe takšen obseg. Najbolj popularne so predpremiere, ker hočejo ljudje prvi videti popularni naslov, ki bo čez nekaj mesecev na programu v kinu. Tega nikoli nisem dobro razumel. Če povprečni gledalec na Liffu obiše pet projekcij, bi mu svetoval, naj si gre ogledat vsaj dva filma, ki ne sodita med predpremiere. Škoda je, ker zanimivi filmi, ki niso iz te sekcije, pridejo v Slovenijo za dve, tri predstave, potem pa verjetno nikoli več.« Sicer pa tudi Liffe nima rdeče preproge, a bolj zaradi pomanjkanja pogojev. V teh okvirih bi težko pripeljali gosta, ki bi se po njej lahko sprehodil.

Sabbatical ali življenje po festivalu

Hurch je izrazil tudi skrb, da bi ga festival po dolgoletnem vodenju preveč okupiral in zaznamoval, saj bi rad na filmskem področju ustvaril in realiziral še kaj drugega. »V zadnjih dveh primerih, ko so me prosili, da znova prevzamem mesto direktorja, sem dejansko imel pomisleke. Strah me je bilo in še vedno me je, ali bom lahko po Viennalu še imel drugo življenje. Star sem že in pri teh letih ne začneš nekaj na novo, jaz pa imam še toliko stvari, ki bi jih v življenju rad počel. Zato sem okleval ob vprašanju, ali bi znova za tri leta prevzel krmilo. Pristal sem, ker čutim odgovornost do drugih, do festivalske ekipe, ki je rasla z mano. Z nekaterimi

delam že 10, 15 let, postali smo prijatelji. Veliko težje je oditi, ko si tako povezan z ljudmi – kot bi zapuščal družino. Ena največjih kvalitiet Viennala je po mojem prav njegova ekipa, od kinooperaterjev do novinarjev in vseh, ki kakorkoli pripomorejo k festivalu. Zato sem se odločil ponoviti mandat.»

Tudi Popku bi odmor od Liffa dobro del: »Včasih pomislim, da bi si vzel t. i. *sabbatical*, akademsko leto oddiha od dolgoletnega delovnega okolja, v katerem si lahko napolniš baterije in razmisliš, ali si še za to pozicijo. Če bi se kdo ponudil, da za leto dni prevzame mojo vlogo, bi v tem hipu celo pristal. To ne pomeni, da me delo pri festivalu ne veseli, ampak po 10 letih me to vprašanje malo 'muči'; sprašujem se, ali vse skupaj še delam prav. Občinstvo se kontinuirano vrača, zato si vsaj v tem pogledu lahko rečem, da nisem 'zafrknil' dela predhodnice. Ko sem začel, se je zaradi mojega slovesa z Ekrana in vsega, kar smo delali v devetdesetih, govorilo, da bodo zdaj na programu sami 'zateženi' filmi s političnim predznakom. Z Vladom Škafarjem sva takrat sodelovala z Jelko Stergel in ji povedala, kateri filmi se nama zdijo preveč 'mainstream'. Če si zunanji sodelavec, lažje kritiziraš tak dogodek, saj hočeš uveljavljati svoje ideje. Z Vladom sva takrat tudi ustanavljala nekatere sekcije z radikalnejšimi, eksperimentalnimi filmi, na primer Ekranove perspektive in Proti vetru, že takrat

sem tudi predlagal Ekstravaganco. V tistem času se nama je zdel Liffe 'arty', preveč enoličen festival, zato sva se trudila vzvaloviti ponudbo. Vmes se je seveda spremenilo dožemanje art filma in tudi publika je postala veliko bolj dozvetna. Zdaj ne potrebujemo več posebne sekcije, kjer bi vrteli Sokurova, Apichatponga, Lava Diaza in druge 'počasne' režiserje. Ti avtorji so medtem postali stalnica, začeli so jih vrteti tudi A festivali. Vsi trije so celo zmagali v Benetkah ali Cannesu; takrat, ko smo ustanavljali te sekcije, pa so to bili odlični, a marginalni avtorji.»

Prekletstvo dvojne pozicije

»Liffe je zdaj tako velik – tudi po količini spremljevalnih dogodkov –, da bi ga bilo treba delati vse leto. Prekletstvo moje pozicije je, da delam dva festivala,« pravi Popek. Drugi je Festival dokumentarnega filma, ki poteka marca vsako leto. »Zato že pred Liffom razmišljam o dokumentarcih. In Liffe mi je zdaj kar malo v napoto, saj bi se moral bolj angažirano ukvarjati z dokumentarnim programom, ne glede na to, da gre za manjši festival. Ugotovil sem, da je veliko bolj zahtevno programirati FDF, kjer pokažemo povprečno 25 filmov in mora dejansko biti vsak film pravi, vsaj polovica pa jih mora hkrati nagovarjati tudi širšo publiko. Zato bolj tehtam, kaj bom dal na program in česa ne. Na Liffu pa je tako, da če na primer Haneke posname povprečen film, vseeno gre na program, saj ga bodo ljudje hoteli videti.« Na Festivalu dokumentarnega filma prav tako nista vedno glavna parametra umetniški izraz in vrhunska produkcija, ampak tudi aktualnost neke tematike: na primer gensko spremenjeni organizmi ali množični nadzor državljanov. »Ker ima festival manjšo publiciteto in moč, je treba ciljati na interesne skupine. To je bistvena razlika v primerjavi s sestavljanjem programa za Liffe.« **E**

